

กิจกรรมกลุ่มกับการพึ่งตนเองใน กระบวนการผลิตทางเกษตรและ การจัดการทรัพยากร

บุศรา ลีมนิรันดร์กุล ช่อผกา ม่วงสุข
และพฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

งานประชุมสัมมนาวิชาการ ศวพก. ประจำปี 2548
ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่ วันศุกร์ที่ 23 กันยายน 2548

หลักการและเหตุผล

- การออกแบบระบบการผลิตของเกษตรกรรายย่อยที่อาศัยทรัพยากรท้องถิ่น ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองทางด้านอาหารและรายได้
- การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเป็นองค์กรของชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาบริบทท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร ระบบการผลิต ความสัมพันธ์ภายในชุมชน และเงื่อนไขที่นำไปสู่การรวมกลุ่มทำกิจกรรม (collective action) ของชุมชน

วิธีการศึกษา

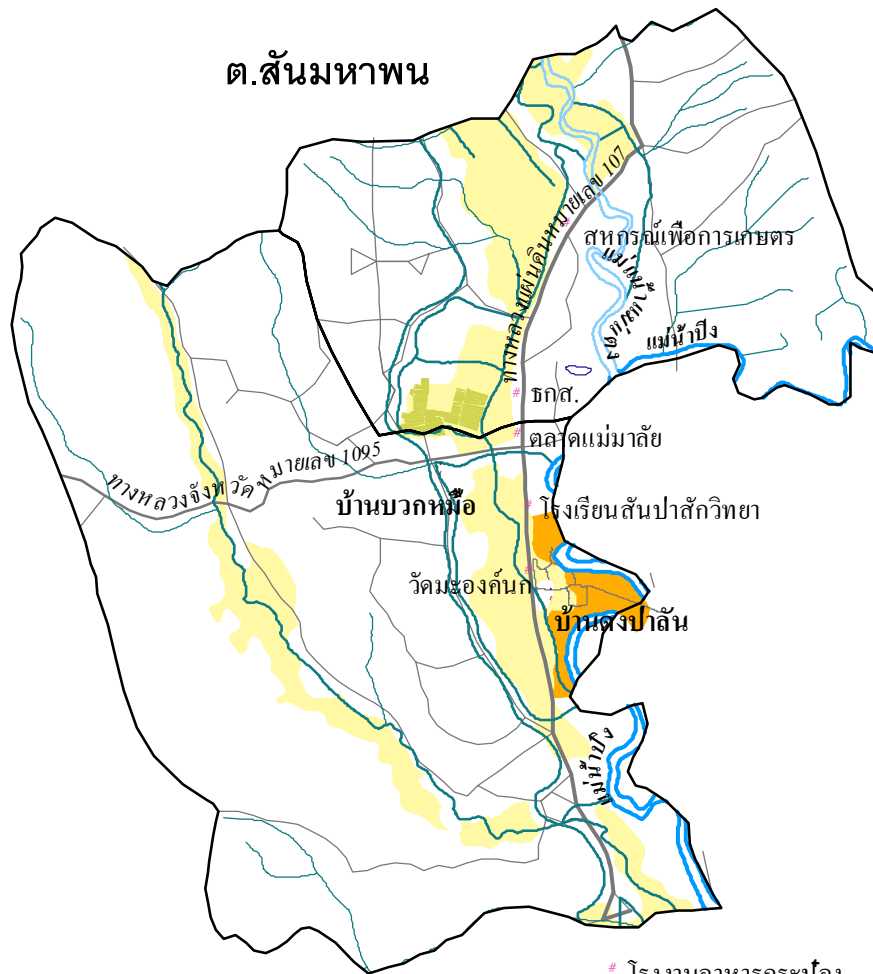
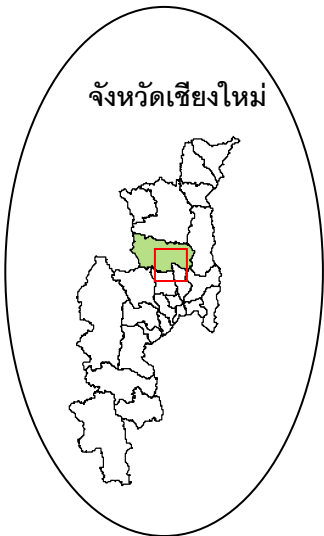
ศึกษาเชิงเปรียบเทียบกิจกรรมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของ 2 หมู่บ้าน ได้แก่

- บ้านบวกหม้อ ต.ซี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่
- บ้านดงป่าลั่น ต.ซี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

ประเด็น:

- เงื่อนไขการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชุมชน
- กระบวนการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน
- ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกในชุมชน

(มีส่วนร่วม&ไม่มีส่วนร่วม)

คำอธิบายสัญลักษณ์ :

- หมู่บ้าน
- ทางน้ำ
  - คลองชลประทาน
  - ทางน้ำธรรมชาติ
  - หนองน้ำ
  - แม่น้ำปิง
  - แม่น้ำแม่แตง
- ถนน
  - ถนนในหมู่บ้าน
  - ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107
  - ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095
- พื้นที่ปลูกข้าวบ้านบวกรมื่อ
- พื้นที่ปลูกข้าวต.ช.เหล็ก
- พื้นที่ปลูกข้าวโพดบ้านดงปล้าน

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน และศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร มช.

ผลการศึกษา

- ลักษณะทางกายภาพ: สภาพพื้นที่
- ระบบการผลิต: ชนิดพืช
- ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม: การประกอบอาชีพ
นอกภาคเกษตร รายได้
- กิจกรรมกลุ่ม: ทางเกษตร ทางสังคม
- เงื่อนไขของการเข้าร่วมกลุ่ม

ระบบการผลิตพืช

บวกหมื้อ	ดงป่าลัน
<p><u>ชลประทาน</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ข้าว-ถั่วเหลือง • ข้าว-ข้าวโพดหวาน	<p><u>ชลประทาน</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ข้าว-ถั่วเหลือง • ข้าว-ข้าวโพดเมล็ดพันธุ์ลูกผสม
	<p><u>พื้นที่เกาะสุบน้ำปัง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ข้าว-ถั่วเหลือง • ข้าว-ข้าวโพดเมล็ดพันธุ์ลูกผสม

บ้านดงป่าล้อม

ระบบการผลิต

บ้านบวกหม้อ

ระบบการผลิต ข้าว - ถั่วเหลือง

ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

ด้านการเกษตร

บวกหม้อ

- มีความเป็นอิสระ
- กิจกรรมกลุ่มน้อย
- แรงงานแลกเปลี่ยนในการผลิตข้าวและถั่วเหลือง (ปลูกและเก็บเกี่ยว+ แรงงานจ้าง

ดงป่าล้ม

- มีการรวมกลุ่มในระบบการผลิตพืชต่าง ๆ
  - กลุ่มข้าว
  - กลุ่มข้าวโพด
  - กลุ่มถั่วเหลือง
  - กลุ่มถั่วเหลืองฝักสด
- มีการกระจายความรับผิดชอบและแรงงานแลกเปลี่ยน

กิจกรรมกลุ่มนอกการเกษตร

	บวกหม้อ	ดงป่าลั่น
• พัฒนาหมู่บ้าน	มีระบบ	มีระบบ
• งานศาสนา	มีระบบ	มีระบบ
• งานฌาปนกิจ	มีระบบ	มีระบบ
• งานระดมทุน	อ่อนแอ	เข้มแข็ง
• การเสนอโครงการ พัฒนาเพื่อขอรับการ สนับสนุน	น้อย	มาก

กิจกรรมหลักของครัวเรือนเกษตรกร ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

ตารางที่ 1 รายได้ของเกษตรกรในกลุ่มและนอกกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในสองพื้นที่ ปี 2548

รายได้เฉลี่ย (บาท/ปี)	บวกหม้อ		ดงป่าตัน	
	ในกลุ่ม	นอกกลุ่ม	ในกลุ่ม	นอกกลุ่ม
รายได้ในภาคการเกษตร	84500	93572	126160	6600
รายได้นอกภาคการเกษตร	68000	171835	45100	127320
รวม	152500	265407	171260	133920

ที่มา: จากการสำรวจ, 2548

โครงการเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

- เป็นโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองด้านเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ
- ตรวจสอบสนับสนุนด้านเสริมสร้างสมรรถนะชุมชน ด้านกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์และระบบเกษตรทั่วไป

กิจกรรมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ฯ

บวกมือ

ดงป่าลั่น

- เกษตรก้าวหน้า
- กลุ่มเมล็ดพันธุ์
  - จำนวนสมาชิก
  - การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
- วิธีการผลิต
- นวัตกรรม

มี **1** รายผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

15

ไม่สม่ำเสมอ

แปลงเดี่ยว

น้ำสกัดชีวภาพ

ข้าวเส้นเดี่ยว

กล้าซิม

ไม่มี

48

สม่ำเสมอ

แปลงรวม

กล้าซิมในกข **6**

กล้าฝอยในสปต. **1**

หว่านยูเรียในกล้าข้าว

พัฒนาเครื่องตัดข้าว

กิจกรรมกลุ่มบ้านดงป่าลั่น

การถอนกล้าซิมที่อายุ

20-25 วัน ในกล้า กข 6

เครื่องตัดข้าว

ปลูกล้าซิมครั้งแรก

เงื่อนไขการเข้ากลุ่มเมล็ดพันธุ์ฯ

- ต้องการเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยเคมีจากรัฐ
- คาดหวังจะได้ขายเมล็ดข้าวคืนให้กับศูนย์
ขยายพันธุ์พืช

ผลการเข้าร่วมกลุ่ม

- เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่ตรงตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ขยายพันธุ์พืช
- หลังหมดโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรบ้านบวกหม้อถอนตัวออกจากโครงการ มีเพียง **1** รายทำการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเมล็ดพันธุ์คัดของตนเอง
- บ้านดงป่าлян กลุ่มเกษตรกรประสบความสำเร็จในปีที่ **3** ในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ขยายโดยผ่านสหกรณ์เกษตรกร

